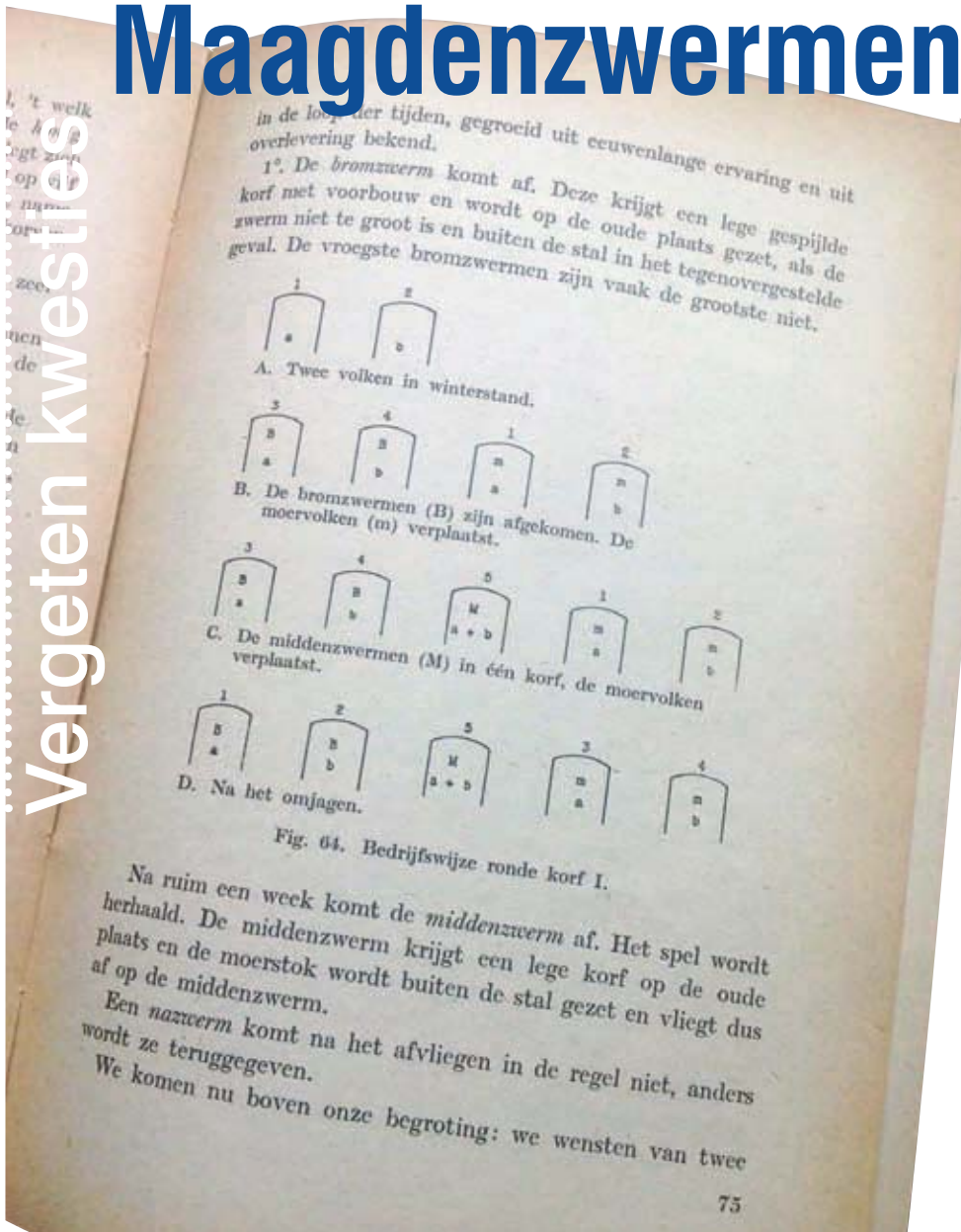

Maagdenzwermen! Wat nu?

Vergeten kwesties

met bijenbrood te leggen. Aalbert van Schothorst (1843) is het volkomen eens met Cluyt: 'Dit zwermen is voor zoodanige stokken zeer nadelig.' Johan Joustra (1928) zet onder de woorden van Cluyt en Van Schothorst nog eens een paar dikke strepen: 'Dit zwermen moet in ieder geval worden voorkomen, omdat men anders de honingooft verspeelt.'

Koekoeksgedrag

Waarom zouden bijen in juli of augustus eigenlijk nog willen zwermen? De dracht is goeddeels voorbij en de herfst nadert. Waarom toch? Zo'n zwerm vliegt zijn ondergang tegemoet! Bijenonderzoeker Randy Oliver deed een paar nummers van The American Bee Journal geleden een poging om het fenomeen te verklaren. Hij houdt het voorlopig op een soort koekoeksgedrag: de maagdenzwermen komen af als menig bruidsvlucht mislukt is. De achtergebleven volken zijn reddeloos verloren, terwijl ze zo'n mooi uitgebouwd nest bezetten, tenzij? Een flinke maagdenzwerm de macht komt overnemen! Op die manier kan de natuur die hulpeloze nesten mooi benutten. Maar waarom treffen wij dan nooit in een wat kwakkelend kastje plotseling een florerend volk aan? Enfin, voer voor promovendi. Nog zo'n prangende vraag is waarom deze zwermen 'maagdenzwermen' heten. Geen idee.

Wanhoop en twijfel

Waar was ik. In 1786 staat Petrus Hendrix, kapelaan in de omgeving van de Peel, uitvoerig bij het verschijnsel stil. Hij wordt nogal wanhopig van die maagdenzwermen. Hij schrijft ongeveer dat er heel wat lieden zijn die een truc denken te weten, 'maer tot desen dagh heb ik er geene gekend, die dese konst onfeilbaer aen my getoond heeft.' Petrus voegt er nog aan toe in een kort rijmpje, misschien een bekende spreuk in die tijd: 'Wie aen my dit kan leeren/ Zal ick als mynen meester eeren.' Je ziet hem in gedachten de handen ten

Als een natuurzwerm of een kunstzwerm later in het seizoen nog eens zwermt, dan heet dat een 'maagdenzwerm'. De term 'maagdenzwerm' valt in de historische bijenliteratuur voor het eerst bij Brouwer (1809). Ardine Korevaar en Henk van der Scheer zeggen er in hun beginnersrubriek kort iets over. Veel woorden hoeven ze er niet aan te besteden, want dankzij de losse bouw is het maagdenzwermprobleem eenvoudig te beheersen. Daar komt nog eens bij dat de selectie zich in de twintigste eeuw onder andere heeft toegelegd op zwermtraagheid, waardoor veel volken tegenwoordig helemaal geen zwermen geven, laat staan maagdenzwermen. Dat was in het korventijdperk wel anders, heel anders.

Maagdenzwermen waren voor de korf-immer echt een probleem. Dirk Cluyt (1597) zegt er bijvoorbeeld over: 'Die vroege Swermen willen gemeynlic op 'tselfde jaer noch eens swermen, ende dat bederft hen beyden.' Hij bedoelt natuurlijk dat zowel de zwerm als de 'moederstok', het volk waarvan de

zwerm afkomstig is, dat jaar niets meer presteren. De woorden 'dat bederft hen beiden' wil ik nog wel eens voor me uit mompelen als ik in de loop van juli doppen zie. Dirk adviseert om het darrenbroed te verwijderen, stukken werksterraat op de vrijgekomen plaats te bevestigen en onder de korf raten

Wie het omjagen niet verstaat, zal geen succes hebben met de ronde korf.

(S. Cancrinus)

hemel heffen. Hij geeft desondanks vijf remedies: 1. darren koppen en doppen breken; 2. trommel de bijen uit de korf, gooi de moeder terug in de oude korf – de bijen zullen de moerdoppen wegknagen –, verdeel de overige bijen over de andere volken; 3. laat een maagdenzwerm afkomen, doe de moeder terug in de korf en voeg de overige bijen bij een klein volk; 4. laat de maagdenzwerm afkomen en stop die in een lege korf, als de volgende afkomt, dan breek je de doppen uit de korf die als eerste zwermde en je gooit de nieuwe maagdenzwerm daar weer bovenop, en zo voort en zo verder; 5. omjagen. Op die laatste remedie kom ik zo terug. Hendrix zal zijn meester vinden.

In 1843 verschijnt de tweede aflevering van 'De huishouding der bijen' in de Geldersche Volksalmanak van de Betuwe weldoener Ottho Heldring. De auteur is Aalbert van Schothorst, een boer uit de omgeving van Veenendaal. De eerste aflevering uit 1842 was de uitvoerigste en er zouden in 1843 en 1845 nog twee korte afleveringen volgen. Deze tweede aflevering is grotendeels gewijd aan de maagdenzwermen. Van Schothorst heeft twee remedies toe te voegen aan die van Hendrix. De eerste is het omzetten van een zwermvlustige korf tegen een klein volk. Daarbij is het wel oppassen geblazen, want je kunt er oorlogen mee ontketenen of de koningin van het kleine volk kan worden dood gestoken. De tweede is een zeer opmerkelijke. Draai de korf horizontaal 180 graden om, zodat het vlieggat aan de verkeerde kant komt te zitten. Maak op een of andere manier aan de achterkant van de korf een nieuw vlieggat. Hierdoor zou het volk afzien van zwermen. Van Schothorst zegt erbij dat er van dit middel 'maar een enkel proefje genomen is.'

Joustra heeft ook nog toevoegingen. Ten eerste het omjagen. Dat betekent dat twee volken wel van korf ruilen, maar niet van plaats. Ik zal het hieronder nauwkeuriger uitleggen. Die methode had Hendrix ook al genoemd en voor de beste gehouden, maar Joustra vertelt er nog iets bij. Voor dit omjagen doet de korfimer er namelijk goed aan

om kleine nazwermpjes te huisvesten in grote korven. De korfimer zei trouwens niet 'huisvesten', maar 'opzetten'. Tegen deze nazwermpjes kun je later in het seizoen de zwermvlustige volken omjagen. Tweede toevoeging: het 'uit de rij zetten' van korven op de heide. Als een volk op de heide zwermneigingen vertoont, dan kan de imker zo'n korf een paar flinke passen naar voren zetten. De vliegbijen uit deze korf zullen zich inbedelen bij de achtergebleven volken. Joustra vindt dit maar een slecht idee, omdat de korf die uit de rij wordt gezet een paar dagen lang niet meer vliegt en omdat de kans bestaat dat de afvliegende bijen de moeder van een ander volk dood steken. Tot slot geeft Joustra minstens zo'n brutaal advies als Schothorst met het omdraaien van de korf. Jaag de bijen in een lege korf en doek beide korven op. Laat zowel de korf met de bijen als de leeggejaagde korf een nachtje staan – het broed verdraagt dat kennelijk. Gooi de volgende dag de bijen terug op het nest. Meestal zou hierdoor de zwermvlust verdwijnen.

De meester

Een volk dat opnieuw wil zwermen noemt Joustra een 'lastpost'. Ook Hendrix en Van Schothorst hadden duidelijk grote moeite met die maagdenzwermen. Daarmee is het tijd geworden voor de meester naar wie Hendrix op zoek was. S. Cancrinus, hoofd der lagere landbouwschool te Dwingeloo, aangenaam. Hij vertelt in zijn kleine maar fijne werkje Bijenteelt (1935) zeer gedecideerd en zonder een spoor van twijfel of wanhoop wat we moeten doen. Bij hem geen ten hemel geheven handen. Nee, hij kijkt ons kalm en zelfverzekerd aan, als een voorvaderlijk portret in een statig landhuis; het komt niet eens in ons op om hem tegen te spreken. Voor de mensen die vertrouwd zijn met zelfhulp- en managersboekjes: Cancrinus geeft hier een mooi voorbeeld van 'omdenken'. Wat moeten

we doen dan? We moeten de bijen juist aansporen tot maagdenzwermen en daar met onze bedrijfsmethode volledig op anticiperen!

Cancrinus zet de voorzwermen op de plaats van de moederstokken, waardoor die afvliegen op de voorzwerm. De voorzwerm wordt nu loeisterk en zal gegarandeerd opnieuw willen zwermen en dat is ook precies de bedoeling. De moederstokken zullen nog eens een jongemoerzwerm geven, ondanks het feit dat ze zijn afgevlogen. Zo'n zwerm wordt niet in zijn eentje opgezet, maar verenigd met een andere jongemoerzwerm. Zo krijg je twee voorzwermen, twee afgezwermde volkjes op oude raten en één volk dat bestaat uit twee verenigde jongemoerzwermen. Twee volken worden vijf volken en geen zes. Ik hoop dat u het nog een beetje kunt volgen allemaal.

Na een weekje of vijf, zegt Cancrinus, zullen de voorzwermen opnieuw willen zwermen. Een voorzwerm jaag je op dat moment om tegen een afgezwermde volk: de volken blijven na het omjagen op hun oude plaatsen staan, maar zij hebben geruild van korf. Dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan, maar voor gedetailleerde instructies ontbreekt hier de ruimte. Het gevolg is dat een oude moervolk een klein broednestje gaat bezetten en nu een overvloed aan lege cellen heeft, terwijl het jongemoervolkje plotseling een macht aan uitlopend broed krijgt. Het resultaat is twee prima productievolkjes voor de heidehoning. 'Dit omjagen is 'de' handgreep in het vastebouwbedrijf,' aldus Cancrinus. Over de omgang met maagdenzwermen valt nog veel meer te vertellen. Lees maar eens Die Hauptstücke aus der Betriebsweise der Lüneburger Bienenzucht (4e druk, 1922, als facsimile verkrijgbaar bij Holtermann), met afstand het beste korfboek dat ik ken. Maar de tijd is om. ●

www.bijenhouders.nl/files/downloads_tijdschrift/Aanvulling_Bijenhouden/boekenlijst-vergeten-kwesties-bart-de-coo.pdf